

YOSHLARGA YARATILAYOTGAN IMKONIYATLARNING HUQUQIY ASOSLARI

Sernazarova Gulchehra

*Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va
agrotexnologiyalar instituti, Yurisprudensiya
ta‘lim yo‘nalishi 2-kurs talabasi
nurmanovnurik726@gmail.com*

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga yaratilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy imkoniyatlarning konstitutsiaviy-huquqiy asoslari tahlil qilinadi. Maqolada yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning yoshlarga oid normalari, “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonun, yoshlar siyosatini amalga oshiruvchi institutsional mexanizmlar hamda ushbu sohadagi amaliy natijalar ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: yoshlar siyosati, konstitutsiaviy kafolat, huquqiy asos, yoshlar huquqi, ta‘lim, bandlik, ijtimoiy himoya.

KIRISH

Har qanday davlatning kelajagi ko‘p jihatdan uning yosh avlodi qanday tarbiyalanishi, ta‘lim olishi va o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarish uchun qanday shart-sharoitlarga ega bo‘lishiga bog‘liq. O‘zbekiston aholisining sezilarli qismini yoshlar tashkil etadi — Davlat statistika qo‘mitasi ma‘lumotlariga ko‘ra, 2023-yil 1-yanvar holatiga ko‘ra 14 yoshdan 30 yoshgacha bo‘lgan yoshlar soni qariyb 9,7 million kishini, ya‘ni mamlakat aholisining qariyb 27 foizini tashkil etadi. Bunday demografik holat yoshlarga oid davlat siyosatini davlat faoliyatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylantiradi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda yoshlarga yaratilayotgan imkoniyatlarni kengaytirish bo‘yicha izchil huquqiy-institutsional islohotlar amalga oshirilmoqda. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada yoshlar masalasiga alohida e‘tibor qaratilishi, maxsus qonunlarning qabul qilinishi va yoshlar ishlari bo‘yicha maxsus davlat organining tashkil etilishi bu boradagi huquqiy bazaning izchil mustahkamlanib borayotganidan dalolat beradi. Mazkur maqolaning maqsadi — yoshlarga yaratilayotgan imkoniyatlarning konstitutsiaviy-huquqiy asoslarini tizimli tahlil qilish hamda ularning amaliyotga tatbiq etilishidagi asosiy yo‘nalishlarni yoritishdan iborat.

1. YOSHLAR SIYOSATINING KONSTITUTSIAVIY ASOSLARI

O‘zbekiston Respublikasining 2023-yil 30-aprelda umumxalq referendumini orqali qabul qilingan yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida yoshlar masalasiga birinchi marta alohida konstitutsiaviy maqom berildi. Konstitutsiyaning XIV bobi (“Oila,

bolalar va yoshlar”)ga kiruvchi 78-moddasida davlat va jamiyatning bolalar hamda yoshlarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlikni, Vatanga muhabbat va vatanparvarlik tuyg’ularini shakllantirish to’g’risida g’amxo’rlik qilishi belgilangan. Shu bilan birga, yoshlarning ta’lim olishi, ijtimoiy va tibbiy himoyasi, uy-joy bilan ta’minlanishi hamda bandligi uchun shart-sharoitlar yaratish davlatning konstitutsiyaviy majburiyati sifatida mustahkamlangan.

Ushbu konstitutsiyaviy normalar sifat jihatidan yangi yondashuvni ifodalaydi: agar avvalgi Konstitutsiyada yoshlar huquqlari to’g’risida alohida moddalar mavjud bo’lmagan bo’lsa, yangi tahrirda davlat yoshlarga nisbatan aniq va bajarilishi majburiy bo’lgan vazifalarni o’z zimmasiga oladi. Aynan shu sababli jamoatchilik va yoshlar orasida yangi Konstitutsiya norasmiy tarzda “Yoshlar Konstitutsiyasi” sifatida ham tilga olinmoqda.

2. YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATI TO’G’RISIDAGI QONUNCHILIK

2.1. Asosiy qonun va uning tamoyillari

Konstitutsiyaviy normalarni rivojlantirish maqsadida 2016-yil 14-sentabrda “Yoshlarga oid davlat siyosati to’g’risida”gi Qonun (O’RQ-406-son) qabul qilindi, u 1991-yilda qabul qilingan “Yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to’g’risida”gi eskirgan qonun o’rnini egalladi. Qonunga ko’ra, yoshlarga oid davlat siyosatining maqsadi — yoshlarning ijtimoiy shakllanishi va kamol topishi, ijodiy salohiyatini jamiyat manfaati yo’lida to’la ro’yobga chiqarishi uchun ijtimoiy-iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy shart-sharoitlar yaratish hamda buni kafolatlashdan iboratdir.

Qonunda 14 yoshdan 30 yoshgacha bo’lgan fuqarolar “yoshlar” toifasiga kiritilgan bo’lib, yoshlarga oid davlat siyosati millati, irqi, tili, dini, ijtimoiy mavqei, jinsi, ma’lumoti va siyosiy e’tiqodidan qat’i nazar barcha yoshlarga nisbatan g’amxo’rlik qilish, ularni huquqiy va ijtimoiy jihatdan himoya qilish, tashabbuslarini qo’llab-quvvatlash kabi tamoyillarga asoslanadi.

2.2. Institutsional mexanizmlar

Yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirish samaradorligini oshirish maqsadida O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-iyundagi PQ-4768-son qarori bilan O’zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi tashkil etildi. Agentlik yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirish, mahalliy darajada yoshlar bilan ishlash faoliyatini muvofiqlashtirish hamda yoshlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish bo’yicha vakolatli davlat organi sifatida faoliyat yuritadi. Shuningdek, Prezidentning 2021-yil 13-iyuldagi PF-6260-son Farmoniga muvofiq har yili “Yoshlar kuni” (30-iyun) arafasida Hukumatning yoshlar bilan ishlash bo’yicha hududiy dasturlari qabul qilinishi tizimli tus oldi.

2021-yil 18-yanvarda Vazirlar Mahkamasining 23-son qarori bilan “O’zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini 2025-yilgacha rivojlantirish

konsepsiyasi” tasdiqlandi. Konsepsiya Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Yoshlar–2030” strategiyasidagi tamoyillarga asoslanib, yoshlar huquqiy bazasini takomillashtirish, yoshlar bandligi va tadbirkorligini rivojlantirish, ularning ijtimoiy va tibbiy himoyasini kuchaytirish kabi ustuvor yo‘nalishlarni belgilaydi.

3. YOSHLAR UCHUN YARATILAYOTGAN AMALIY IMKONIYATLAR

Huquqiy-institutsional bazaga tayangan holda yoshlar uchun bir qator amaliy imkoniyatlar yaratilmoqda. Xususan, yoshlarning innovatsion va startup loyihalarini qo‘llab-quvvatlash maqsadida grant mablag‘lari ajratilmoqda, mamlakat bo‘ylab tumanlarda raqamli texnologiyalar o‘quv markazlari tashkil etilmoqda, shuningdek yosh tadbirkorlar uchun xalqaro forum va tadbirlar o‘tkazilmoqda. “O‘zbekiston yoshlari” milliy portali va “Yoshlar murojaati” elektron platformasi yoshlarning davlat organlariga bevosita murojaat qilishi va o‘z muammolarini bildirishi uchun qo‘shimcha imkoniyat yaratadi.

Shuningdek, yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 78-moddasida nazarda tutilgan qoidalarni amalga oshirish doirasida 2023-yil 1-sentabrdan boshlab 18 yoshgacha bo‘lgan fuqarolar uchun davlat muzeylari, ko‘rgazmalar va tarixiy obidalarga bepul kirish tartibi joriy etildi. Bu kabi chora-tadbirlar yoshlarning ma‘naviy-ma‘rifiy rivojlanishi uchun qo‘shimcha shart-sharoit yaratishga xizmat qiladi.

4. AMALIYOTDAGI NATIJALAR VA MAVJUD MUAMMOLAR

2017–2020-yillar mobaynida yoshlarga oid sohada 50 dan ortiq qonun va qonunosti hujjatlari qabul qilingani ushbu yo‘nalishga davlat siyosati darajasida beriladigan e‘tiborning ortib borayotganidan dalolat beradi. Yoshlar ishlari agentligi va mahalliy hokimliklar tomonidan har yili qabul qilinadigan hududiy dasturlar yoshlarning bilim va kasb-hunar egallashi, munosib ish bilan ta‘minlanishi hamda bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o‘z ichiga oladi.

Shu bilan birga, amaliyotda hali ham ayrim muammolar saqlanib qolmoqda: yoshlar bandligi sohasidagi nomutanosibliklar, ayniqsa qishloq joylarda ish o‘rinlari yetishmovchiligi, yoshlarning huquqiy savodxonligi darajasining pastligi hamda qabul qilingan me‘yoriy hujjatlarning mahalliy darajada to‘liq ijro etilmasligi kabi holatlar kuzatiladi. Bu esa huquqiy normalarning mavjudligi bilan bir qatorda ularni amalda samarali qo‘llash mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

XULOSA

O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga yaratilayotgan imkoniyatlarning huquqiy asosi bir necha bosqichli tizimni tashkil etadi: Konstitutsiyaning 78-moddasida mustahkamlangan umumiy kafolatlar, “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi maxsus qonun hamda uni amalga oshiruvchi institutsional mexanizmlar (Yoshlar ishlari agentligi, hududiy dasturlar, rivojlantirish konsepsiyasi). Ushbu uch bosqichli

tizim yoshlarga ta'lim, bandlik, ijtimoiy va tibbiy himoya, ijodiy-innovatsion faoliyat sohaslarida keng imkoniyatlar yaratish uchun mustahkam huquqiy poydevor bo'lib xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, huquqiy normalarning mavjudligi o'z-o'zidan barcha muammolarni hal etmaydi — bandlik, huquqiy savodxonlik va mahalliy ijro sifati sohasidagi muammolarni bartaraf etish uchun qonunchilikni izchil amalga oshirish, monitoring mexanizmlarini kuchaytirish hamda yoshlarning o'zlarini qaror qabul qilish jarayonlariga faolroq jalb etish zarur. Kelgusida yoshlar siyosati sohasidagi qonunchilikni xalqaro standartlar asosida yanada takomillashtirish muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (2023-yil 30-aprel kuni o'tkazilgan referendumda qabul qilingan yangi tahrir). — Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni, 2016-yil 14-sentabr, O'RQ-406-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi 2020-yil 30-iyundagi PQ-4768-son qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-iyuldagi PF-6260-son Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini 2025-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2021-yil 18-yanvardagi 23-son qarori.
6. O'zbekiston Respublikasining 1991-yil 20-noyabrdagi 429-XII-son "O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to'g'risida"gi Qonuni (kuchini yo'qotgan).
7. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huquqiy axborot portali // lex.uz.
8. Yangilangan Konstitutsiya va yoshlar // pravacheloveka.uz, 2024.